

Sabine Zwart

De Canon van Nederland

Van begin tot herijking

Welke onderdelen van de Nederlandse geschiedenis en cultuur geven we mee aan nieuwe generaties? En hoe komen we tot een referentiekader voor gedeelde historische kennis? In 2005 adviseerde de Onderwijsraad meer aandacht te besteden in het primair en voortgezet onderwijs aan nationale identiteit met behulp van een nieuwe canon. Maria van der Hoeven, toenmalig minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), stelde daartoe de commissie-Van Oostrom aan om de Canon van Nederland te ontwikkelen.

De vraag naar een dergelijke canon voor de geschiedenis van Nederland kwam niet uit de lucht vallen. Rond de eeuwwisseling wezen hoogleraar sociologie van de kunst Bram Kempers en cultuurfilosoof Maarten Doorman al op de noodzaak zo'n canon samen te stellen (Kempers 1999; Doorman 2002). Zodra de commissie-Van Oostrom van start ging, richtte het publieke debat zich hoofdzakelijk op de inhoud: wat mag niet ontbreken? Daarnaast klonken kritische geluiden over de insteek ervan. Doorman waarschuwde voor bekrompen nationalisme, ingegeven door een impliciete angst voor immigranten en invloeden uit het buitenland (Doorman 2005). Lector kunst- en cultuureducatie Folkert Haanstra vond een canon überhaupt niet nodig voor de kunstvakken. Het opstellen van een nationale canon stond bovendien haaks op de gepropageerde keuzevrijheid binnen Van der Hoevens onderwijsbeleid (Haanstra 2005).

Niet in beton gegoten

In oktober 2006 werd de Canon van Nederland gepresenteerd. De commissie-Van Oostrom stelde in haar rapport dat de concepten canon en nationale identiteit waren ontkoppeld, ondanks het advies van de Onderwijsraad. De canon is geen 'vehikel voor nationale trots' en moet dienen als 'inspirerend fundament' voor alle Nederlanders.

Concreet bestaat de Canon van Nederland uit vijftig chronologische onderwerpen ('vensters') – van de Drentse hunebedden tot Europa. Ook adviseerde de commissie de canon over vijf jaar te herzien, want 'het is geen in beton gegoten canon' (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006).

De canon bracht een behoorlijke stroom aan reacties teweeg in dagbladen, talkshows en op debatavonden. Bovendien was hij aanleiding voor het ontwikkelen van provinciale, regionale en lokale canons, maar ook thematische, zoals de Volkskrant bèta-canon of de Canon van de Nederlandse film. Het cultuur- en onderwijsveld zelf was overwegend positief, hoewel bepaalde gebeurtenissen, personen en perspectieven werden gemist (Ros 2006). Een belangrijk doel leek in ieder geval bereikt: de Nederlandse geschiedenis leefde.

Canon herijken

Het duurde ruim tien jaar voor de Canon van Nederland opnieuw in de schijnwerpers stond. Het kabinet-Rutte III zag voor de canon een rol weggelegd voor de Nederlandse historie en waarden, de 'ankers van de Nederlandse identiteit in tijden van globalisering en onzekerheid'. De canon moest ook buiten het onderwijs de kennis over de nationale geschiedenis vergro-

ten (VVD et al. 2017). Waar de commissie-Van Oostrom de canon juist loskoppelde van nationale identiteit, voegde Rutte III de twee concepten samen.

In mei 2019 gaf minister van OCW Ingrid van Engelshoven opdracht aan de commissie-Kennedy de Canon van Nederland te herijken, met de vraag meer aandacht te besteden aan de schaduwkanten van de Nederlandse geschiedenis. Dat was voer voor discussie: is het koloniale verleden inderdaad onvoldoende aanwezig in de canon? En is hier sprake van onwenselijke politieke sturing?

De herijkte Canon van Nederland werd op 22 juni 2020 gepresenteerd. In het bijbehorende rapport staat dat sommige docenten in het voortgezet onderwijs kritiek hadden op 'het specifiek Nederlandse en zelfs nationalistische karakter, het grote aandeel witte mannen en een vermeende politieke lading' (Commissie Herijking Canon van Nederland 2020). In plaats van op schaduwkanten heeft de commissie zich gericht op een betere balans van onder andere meerstemmigheid, gender en diversiteit.

Tien van de vijftig vensters zijn vervangen: zo is de Surinaamse vrijheidsstrijder Anton de Kom toegevoegd, terwijl Floris V, Karel V en Willem Drees plaatsmaakten voor Maria van Bourgondië, de roman *Sara Burgerhart* van Betje Wolff en Aagje Deken, en Marga Klompé. Ook zijn de bestaande teksten herschreven, wat bijvoorbeeld resulteert in een nuancering van Michiel de Ruyters status als 'zeeheld'.

De commissie adviseert de Canon van Nederland over tien jaar opnieuw tegen het licht te houden. Dat is ook nodig: de canon is immers per definitie in beweging en groeit mee met de tijdgeest, bijvoorbeeld het nieuwe bewustzijn over kolonialisme en feminisme. De canon hoort niet volledig of nationalistisch te zijn, maar discussies aan te jagen over de Nederlandse geschiedenis en accentverschuivingen in de geschiedschrijving. En de Canon van Nederland is bovenal een onderwijsinstrument. Dat via de canon meer kennis wordt verspreid over het koloniale verleden en historische vrouwen, is puur winst voor onze nieuwe generaties. •

Het standbeeld van Anton de Kom op het gelijknamige plein in Amsterdam-Zuidoost, onthuld in 2006. Fotografie: Jikke van Loon

Literatuur

- Commissie Herijking Canon van Nederland (2020) *Open vensters voor onze tijd – De Canon van Nederland herijkt*. Utrecht: Stichting entoon.nu.
- Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon (2006) *entoon.nu: de Canon van Nederland – deel A en B*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Doorman, M. (2002) 'Springplank voor vernieuwing: over het belang van de canon in het kunstonderwijs'. In: *NRC Handelsblad*, 17 mei.
- Doorman, M. (2005) 'De canon bestaat allang'. In: *de Volkskrant*, 25 juni.
- Haanstra, F. (2005) 'De kunstvakken en de canon'. In: *Nieuwsbrief Kunsten '92*, nr. 31, 4-6.
- Kempers, B. (1999) 'Onze cultuur zoekt dringend een nieuw canon'. In: *NRC Handelsblad*, 11 september.
- Ros, B. (2006) 'De canon als inspiratiebron'. In: *Bulletin cultuur & school*, nr. 45, 10-15.
- VVD (et al.) (2017) *Vertrouwen in de toekomst: regeerakkoord 2017–2021 VVD, CDA, D66 en ChristenUnie*. Den Haag: (s.n.).
- Zwart, S. (2020) *Infosheet: de Canon van Nederland*. Amsterdam: Boekmanstichting.

Sabine Zwart is bij de Boekmanstichting werkzaam op het gebied van redactie, communicatie en onderzoek